

and even the lack of interest in their subject. Such social networks as Facebook, Twitter and others can be and should be used in the teaching process due to the modern era of Internet and IT.

References:

1. Avinash. M The Influence of Pod Casts and Social Media in Elt [Internet source]/ M. Avishan // Journal of Research & Method in Education, Vol. 3(6.). – 2013. – P. 36-38. Retrieved from: <http://www.iosrjournals.org/iosr-jrme/papers/Vol-3%20Issue-6/F0363638.pdf?id=7370>
2. Liu Y. Social media tools as a learning resource [Internet source]/Y. Liu // Journal of Educational Technology Development and Exchange, Vol. 3(1). – 2010.– P. 101-114. Retrieved from: <http://jetde.theti.org/evaluate/common/downloadFile.jsp?id=2123>
3. Sitthirak Ch. Social Media for Language Teaching and Learning [Internet source]/ Ch. Sitthirak. – Language Institute, Thammasat University. Retrieved from: <http://164.115.22.25/ojs222/index.php/tuj/article/download/174/170>
4. Teaching and learning through social networks. – BBC, British Council. – 2009. Retrieved from: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/teaching-learning-through-social-networks>

УДК 141Кубрак О. В.

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

СУІЦИД ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

У статті проаналізовано поняття «суїцид» в його соціально-історичному розвитку, дана характеристика цього поняття провідних вчених по даному питанню. Автор виклав історію відносин до суїциду як суспільства в цілому, так і деяких його представників. В статті також розглядаються культурологічні, психологічні і філософські спроби пояснити феномен суїциду.

Ключові слова: самогубство, егоїстичне самогубство, альтруїстичне самогубство, аномічне самогубство, «ключі» до суїциду, аутопсія, Его, Супер-его, аутоагресія, хронічне самогубство, локальне самогубство.

В статтє дан анализ понятия «суицид» в его социально-историческом развитии, дана характеристика этого понятия ведущих учёных в данном вопросе. Автор изложил историю отношений к суициду как общества в целом, так и некоторых его представителей. В статтє так же рассматриваются культурологические, психологические и философские попытки объяснить феномен суицида.

Ключевые слова: самоубийство, эгоистическое самоубийство, альтруистическое самоубийство, аномическое самоубийство, «ключи» к суициду, аутопсия, Эго, Супер-Эго, аутоагрессия, хроническое самоубийство, локальное самоубийство.

The article analyzes the concept of «suicide» in its socio-historical development, given the characteristics of this concept by the leading scientists in this matter. The author outlined the history of the attitude to suicide of society in general and of some of its representatives as well. The article also discusses cultural, psychological and philosophical attempts to explain the phenomenon of suicide.

Keywords: suicide, egoistic suicide, altruistic suicide, anomic suicide, «keys» to suicide, autopsy, Ego, Super-ego, autoaggression, chronic suicide, local suicide.

За даними Міжнародної асоціації запобігання самогубствам, щорічно в світі 1 мільйон чоловік здійснює самогубство. У період після Другої світової війни показники самогубств зросли у всьому світі на 60%. «У деяких країнах самогубство є однією з трьох основних причин смерті серед людей у віці 15-44 років і другою за значимістю причиною смерті у віковій групі від 10 до 24 років; ці цифри не враховують спроб самогубств, які відбуваються в 20 разів частіше, ніж завершені самогубства. За оцінками Національного інституту Mental health (США), в 1998 році на самогубства доводилося 1,8% глобального тягаря хвороб - суїцид входить в першу десятку причин смерті поряд з хворобами, а в 2002 році в колишніх соціалістичних країнах, які перейшли на ринкову економіку, цей показник складав 2,4%» [1].

Рівень суїцидів визначається числом завершених самогубств на 100 000 населення. Відповідно до цього показника ВООЗ поділяє країни на три групи: до 10 - країни зниженого ризику, від 10 до 20 - середній рівень і понад 20 випадків - високий.

Статистика суїцидів - результат роботи соціологів. Еміль Дюркгейм - основоположник соціологічного підходу в дослідженні феномену суїциду вважав, що ступінь інтеграції суспільства визначає рівень суїцидів для кожної конкретної країни. Аналізуючи

європейську статистику самогубств, Дюркгейм приходив до висновку, що ні кліматичні, ні географічні, ні біологічні фактори не можуть бути головними в розумінні феномена самогубства. Оцінюючи ступінь згуртованості суспільства, тих чи інших груп населення і рівень самогубств, Дюркгейм зробив висновок, що, наприклад, інтеграція суспільства - головна перешкода до розвитку суїциду, і як індивідуального, і як соціального феномена. Сім'я є антисуїцидальним фактором, рівень самогубств в містах вище, ніж у сільській місцевості, у протестантів вище, ніж у католиків, в мирний час самогубств більше, ніж за часів воєн і революцій, - словом, будь-які чинники, які сприяють згуртуванню індивідів, груп і всього суспільства, знижують рівень суїциду в ті чи інші періоди розвитку. Важливо відзначити запропоновану Дюркгеймом статистичну константу самогубств для кожного суспільства. Число завершених самогубств змінюється в залежності від періоду розвитку суспільства, причому спостерігаються тимчасові сплески або спади, але в цілому є прагнення до певної величини. Дюркгейм також виділив типи самогубств, що стали класичними: егоїстичне - навмисний розрив індивідом соціальних зв'язків, альтруїстичне - в разі абсолютної інтеграції індивіда і суспільства/групи, аномічне - в результаті краху/никнення різних систем цінностей суспільства, наприклад, в процесі соціальної трансформації, в період катаклізмів. Соціальна аномія - термін, запропонований Дюркгеймом, - отримав подальший розвиток, наприклад, в роботах Еріха Фромма, і для українських дослідників представляє особливий інтерес.

Останнім часом з'явилися дослідження, які пропонують новий погляд на положення Дюркгейма, що стали аксіомами. Наприклад, не можна вже говорити про більш високий рівень самогубств в містах в порівнянні з самогубствами в сільській місцевості - це положення Дюркгейма пов'язано перш за все з тим, що реєстрація випадків смерті в місті, а також класифікація типу смерті - суїцид як нещасний випадок, були в першу чергу структуровані й організовані, зрозуміло, в містах. Не варто забувати і про панівну ідеалізацію сільського життя і традиційних сімейних, релігійних цінностей - у другій половині XIX століття. В епоху, що стрімко розвивається - індустріальну, з розвитком міст, міграцією сільського населення, руйнуванням звичного сільського укладу життя, сільська громада служила ідеалом гармонії та солідарності. Крім того, вже в XVIII столітті в зв'язку з загальнокультурною зміною вектора відносин соціуму до самогубства його фіксування зникали, особливо в маленьких провінційних містечках і поселеннях. Для того щоб не піддавати родичів суворому осуду - в європейських країнах самогубство, як і його невдала спроба позбавляли законної сили заповіт самогубці. В цілому ж, говорячи безпосередньо про теорію суїцидальної поведінки, слід погодитися з позицією багатьох як західних, так і вітчизняних дослідників: соціологічний підхід Дюркгейма нічого не дає для аналізу механізмів суїциду окремого індивідуума і не дозволяє прогнозувати можливість суїциду - а саме це зараз дуже важливо. Для сучасної культури суїцид є поки нерозв'язною загадкою. У 1973 році "Британська енциклопедія" замовила статтю «Самогубство» голові Американської асоціації суїцидологів Едвіну Шнейдману, який був змушений констатувати: "Насправді ніхто не знає, чому люди накладають на себе руки".

Незважаючи на виділені групи ризику (іммігранти, сексуальні меншини, безробітні, військовослужбовці, пенсіонери), особливості психології суїцидентів, біологічні передумови суїцидальної поведінки, переліки причин, які можуть спровокувати безпосередньо сам акт самогубства, відповісти на питання про структуру цього парадоксального механізму, а також безпосередньо передбачити можливість/неминучість його «включення» неможливо.

Тільки 25-30% самогубств відбуваються людьми з явною психічною патологією, що, безумовно, розширює проблемне поле досліджень цього загадкового феномену; щодо обговорення доцільності добровільного відходу з життя в старості - ця тема є предметом офіційних дебатів на різних рівнях. Але потрібно було майже століття, щоб «реабілітувати» суїцид, позбавити його статусу психічної патології. У 1838 році з'являється праця французького психіатра Жана-Етьєна Домініка Ескіроля «Про душевні хвороби», в якій він з

усією визначеністю заявив: «...в самогубстві проявляються всі риси божевілля. Тільки в стані божевілля людина здатна робити замах на своє життя, і всі самогубці - душевно хворі люди»[2]. Така позиція поділялася багатьма його сучасниками. Але вже до кінця століття європейські психіатри дійшли висновку, що розлад психіки може бути причиною самогубства лише в обмеженому числі випадків.

Одні дослідники вважають, що самогубець, як правило, не розкриває своїх намірів і сам суїцид стає несподіванкою для оточуючих. Інші вважають, що потенційний самогубець в період підготовки суїциду явно або неявно сигналізує оточуючим про свої наміри, хоча, найімовірніше, мова йде про так званий псевдосуїцид, або незавершений суїцид, коли спроба самогубства не призводить до смерті. Так Едвін Шнейдман, засновник Американської асоціації суїцидології, запропонував перелік «ключів до суїциду», тобто ознак, які свідчать про наближення можливого акту самогубства, і розробив типологію індивідів, які свідомо наближають власну смерть. Це шукачі смерті, які залишають собі лише мінімальну можливість порятунку; ініціатори смерті, які навмисно наближають її; гравці зі смертю, для яких життя є свого роду ставкою; тобто ті, хто не приховує своїх суїцидальних намірів: наприклад, самотні люди похилого віку або підлітки і юнаки, які переживають кризу ідентичності. Едвін Шнейдман також розробив поняття «душевного болю», яке лежить в основі суїцидальної поведінки. Вона виникає внаслідок неможливості задоволення таких потреб людини, як потреба в приналежності, в розумінні, вихованні, автономії. Однак одна з основних проблем суїцидології полягає в тому, що на відміну від соціології, яка оперує статистикою випадків завершеного суїциду, психологічні теорії суїцидальної поведінки і безпосередньо суїциду все ж обмежені дослідженнями різноманітних форм саме суїцидальної поведінки, тоді як безпосередньо акт суїциду - абсолютно окремий феномен. На думку інших, летальний результат, безумовно, підтверджує істинність суїцидальних намірів, тому об'єктом суїцидології повинні бути тільки завершені суїциди». Метод «аутопсії» - тобто реконструкції поведінки, типу особистості, а також причин, які штовхнули того чи іншого індивіда на самогубство, на основі змісту посмертних записок або оповідань родичів і близьких - інша сфера досліджень, яка хоча і наближає до розуміння типології особистості самогубців, механізмів розвитку суїцидальних намірів, все ж залишає відкритим питання про конкретний механізм завершеного суїциду.

Пік самогубств припадає на весняно-літній період, протягом доби - це пізній вечір до 3 години ранку; найбільш поширені способи - повішення, з використанням вогнепальної зброї, отрути; чоловіки здійснюють суїцид в три рази частіше, ніж жінки, зате останні набагато частіше роблять суїцидальні спроби. Міф про те, що самогубство - хвороба розвиненого інтелекту, особливої піднесеної і витонченою «душі», трагічна доля освічених городян, людей творчих професій широко культивується в європейській думці з XIX століття аж до теперішнього часу.

Сучасний суїцид - стійкий феномен насамперед культур розвинених країн, визначається як усвідомлений намір і його реалізація: позбавлення себе життя. Класичним вважається визначення Дюркгейма: «Самогубством називається всякий випадок смерті, який безпосередньо або опосередковано є результатом позитивного або негативного вчинку, скоєного самим потерпілим, якщо цей останній знав про очікуваний ним результати».[2].

Необхідно підкреслити, що, незважаючи на видиму «простоту» акту самогубства, визначити, є та чи інша смерть саме усвідомленим і навмисним самогубством, непросте завдання і для криміналістики, і для клінічної психіатрії, і для культури в цілому. Суїцидальна спроба і суїцид тільки в середині минулого століття стали розглядатися як окремі феномени.

Зигмунд Фрейд був першим, хто запропонував психологічну теорію феномена суїциду. Боротьба двох базових потягів людської психіки, Ероса і Танатоса, боротьба інстинктів самозбереження і несвідомого потягу до повернення в неорганічний стан - головна рушійна сила розвитку індивіда. Головним механізмом, який формує суїцидальну

поведінку, Фрейд вважав трансформацію гетероагресії в аутоагресію як результат конфлікту «Его» - «Супер-его» - «Воно». Витіснені в несвідоме небажані потяги формують агресію, спрямовану зовні. Але вони також можуть трансформуватися в глобальне почуття провини і потребу в покаранні, що добре видно на прикладі депресії. Аутоагресія - один з механізмів, що дозволяють впоратися з депресією, таким чином, самогубство це один з перетворених механізмів адаптації, спрямований на самознищення.

Учень Фрейда Карл Меннінгер припустив, що всі суїциди мають у своїй основі три взаємопов'язані несвідомі причини: помста/ненависть (бажання вбити), депресія/безнадійність (бажання померти) і відчуття провини (бажання бути вбитим). У роботі «Війна з самим собою» (1938 р.) він розглянув різні форми аутоагресії: власне самогубство, хронічне самогубство (аскетизм, мучеництво, неврастення, алкоголізм, антисоціальна поведінка, психози), локальне самогубство (членушкодження) і органічне самогубство. Типологія аутоагресії різноманітна і до теперішнього часу не має чітких меж. Антивітальне висловлювання (наприклад, «життя - морок»), суїцидальні думки або фантазії, різні форми аутодеструкції (куріння, алкоголь, наркотики і т. д.) ще не говорять на користь того, що той чи інший індивід готовий накласти на себе руки, тим більше не дають ніяких підстав чітко і ясно прогнозувати можливу спробу. За даними багатьох досліджень, до 80% людей так чи інакше мали суїцидальні думки.

Відмінні риси сучасного суїциду: секуляризація, декриміналізація, медикалізація визначаються вже в період раннього модерну (кінець XVI - початок XVIII ст.). Від гріха до душевної хвороби, від кримінального переслідування до співчуття, від священика до лікаря (психіатра) - такі вектори розвитку відносин спільнот до самогубства/самогубців в країнах християнської культури. Термін «суїцид» (від лат. *Sui caedere* - вбивати себе) вперше з'явився в книзі Томаса Брауна «Релігія лікаря» (1635 р., видана в 1642 р.), але до XVIII століття практично не вживався.

«У бібліографічних роботах по суїцидології фігурують терміни *self-homicide* (Bio-davatos, 1644) і *self-murder* (*Pellicanicidium* 1655 р.; Watt, 1755 р.)» [3,16]. У Російській імперії «самогубство» вперше згадується в «Лексиконе треязычном» (1704 р.), складеному директором Московської друкарні Федором Полікарповим-Орловим, хоча факт вбивства самого себе згадується вже в текстах «Кормчої книги», яка з'явилася в Київській Русі в 1262 році.

Самогубство/самознищення - обов'язковий елемент будь-яких людських спільнот на самих ранніх етапах людської історії. У класичній праці Дж. Дж. Фрезера "Золота гілка. Дослідження магії і релігії" представлена широка панорама життя архаїчних спільнот, місце і роль суїциду на основі гігантських матеріалів етнографічних досліджень. Самогубство є не індивідуальним актом «атомарного» індивіда, а є елементом колективного ритуалу: ритуальне самогубство вождя племені або старого члена родового колективу було органічно вплетено в колективне світовідчуття і хід життя громади.

У книзі Еміля Дюркгейма «Самогубство», що поклала початок соціологічного підходу в інтерпретації суїциду, аналіз самогубства в європейській історії розглядається в контексті поглядів автора на суїцид як індикатор ступеня інтеграції суспільства. Відповідно ставленню держави до самогубства, наприклад в античності, чітко розмежовує суїцид як самовільний, не схвалений державою акт, і самогубство, вчинене після отримання дозволу. В Афінах, на Кіпрі самогубство - це проступок перед громадою, відповідно самогубцю не тільки відмовляли в почеснях при похованні, а й відрізали руку трупа і ховали окремо. Особливо суворо переслідували самогубців спартанці. Інша справа, якщо дозвіл на самогубство давав Ареопаг - «афінський сенат».

Подібне ставлення до самогубців зберігається в Стародавньому Римі. Згадки про відмову в похованні можна знайти в багатьох джерелах того часу. Самогубство ж раба давало власнику право вимагати від продавця відшкодування суми, витраченої на покупку непотрібного товару. А Тарквіній Гордий, останній давньоримський цар, розпинав трупи

самогубців або залишав їх на розтерзанні диким тваринам і птахам. Такі ж дії робилися в Карфагені в цілях боротьби з самогубствами жінок: їх оголені трупи виставлялися на загальний огляд. Епоха Цезарів відкриває свою історію самогубств, добре відому нам завдяки іменам вільних громадян, які за наказом імператора кінчали з собою, - як наприклад, Сенека.

Ставлення християнства до самогубства пройшло довгий шлях, незважаючи на те що єдиний самогубець в «Новому Завіті» - Іуда. Якщо самоспалення неохрещених надихали Орігена (бл. 185-254 р.р.), який бачив в цих актах спорідненість з Ісусом Христом, то вже Блаженний Августин (354-430 р.р.) трактував шосту заповідь «Не убий» як однозначну заборону самогубства.

Зрозуміло, непримиренна позиція церкви по відношенню до самогубства/ самогубців визначає ставлення держави і права до цього феномену - кримінальне покарання за самогубство або його спробу існує в історії всіх країн християнської культури аж до XX століття. Наруга над трупами самогубців, конфіскація майна, посмертне позбавлення звань вражають сучасників своєю особливою, незрозумілою для нас жорстокістю: «У Бордо труп вішали за ноги; в Аббевілі його тягли в плетінці вулицями; в Ліллі труп чоловіка, протягнувши на вилах, вішали, а труп жінки спалювали...»[2]. Кримінальне покарання за самогубство скасовує Французька революція. В інших європейських країнах подібні закони втрачають силу на початку XX століття. Довше за всіх кримінальне переслідування самогубства збереглося в Великій Британії - до 1961 року.

Література:

1. Предотвращение самоубийств (SUPRE) [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/ru/
2. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд / пер. с фр. с сокр.; под ред. В. А. Базарова. М.: Мысль, 1994.
3. Ефремов В. С. Основы суицидологии. СПб.: Издательство «Диалект», 2004.
4. Шнейдман Э. Душа самоубийцы. М.: Смысл, 2001.
5. Полищук, Ю.И. О спорном понимании самоубийства как психического явления // Вопросы психологии. - 1994. - № 1.
6. Кубрак О. В. Самогубство в кримінальному та цивільному законодавстві дореволюційної Росії / Кубрак О. В. // «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку». Зб. мат. Міжнародної науково-практичної конференції (17 - 18 травня 2014 р., м. Суми). / Кубрак О. В. - Суми: Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, 2014. - С. 27 - 29.

УДК 930.1+308:37.013.3

Мудрак В. І.

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ НАПРЯМИ ОБГРУНТУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СПІВВІДНОШЕННЯ «ОСОБИСТІСТЬ-ІНФОРМАЦІЯ»

Сучасні підходи до розвитку співвідношення «особистість-інформація» в глобальному інформаційно-пізнавальному просторі розгортаються в системі інформаціологічного забезпечення фахової компетентності в межах вищої освіти. Це передбачає напрацювання новітніх соціально-філософських тенденцій у контексті "людина-технологія-вища освіта-фахова компетентність".

Ключові слова: інформація, компетентність, система. Современные подходы к развитию соотношения «личность-информация» в глобальном информационно-познавательном пространстве разворачиваются в системе информациологического обеспечения профессиональной компетентности в системе высшего образования. Это предполагает разработку новейших социальнo-философских тенденций в контексте "человек-технология-высшее образование-профессиональная компетентность".

Ключевые слова: компетентность, информация, система. Current approaches to the development of the relationship between "identity-information" in the global information space cognitive system deployed in informationological of professional competence within higher education.